सामुदायिक विद्यालयका महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्था
एक अध्ययन

शिक्षाशास्त्र संकाय पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विशिष्टिकरण विषयको आंशिक प्रयोगात्मक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता :

मिनाकुमारी नेपाल

परीक्षा रोल नं. : २८००५७/२०६५

त्रि.वि. दर्ता नं. : ३१५० - ९१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन शिक्षण विभाग

कीर्तिपुर, काठमाण्डौं

२०७०

सामुदायिक विद्यालयका महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्था एक अध्ययन - मिनाकुमारी नेपाल २०७०

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर, स्नात्तकोत्तर तह, दोस्रो वर्ष, पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विशिष्टिकरण विषयका छात्रा **मिनाकुमारी नेपाल**ले **"सामुदायिक विद्यालयमा महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्था एक अध्ययन"** शीर्षकमा मेरो निर्देशनमा शोध प्रतिवेदन लेखन कार्य पूरा गर्नु भएकोले आवश्यक मूल्यङ्कनकनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७०।१२।२४
7/04/2014

....

प्रा.स्वयं प्रकाश ज.व.रा.
विभागीय प्रमुख तथा शोधनिर्देशक
पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपूर स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्ष, पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विशिष्टीकरण विषयका छात्रा **मिनाकुमारी नेपालले "सामुदायिक विद्यालयमा महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्था एक अध्ययन"** शोध शीर्षकमा शोध प्रतिवेदन तयार गरी आवश्यक मूल्याङ्कन गर्न स्वीकृतिका लागि सिफारिस साथ यस समितिमा पेश गर्नु भएकोमा समितिबाट मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति **हस्ताक्षर**

१. **प्रा. स्वयं प्रकाश ज.ब.रा.** ....
(विभागीय प्रमुख तथा शोधनिर्देशक)

३. प्रा. कुलनर सिंह श्रेष्ठ ....
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७०/१२/३०
13/04/2014

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभूवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय “पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन” अन्तर्गत स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिको निमित्त प्रस्तुत “सामुदायिक विद्यालयमा महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्था एक अध्ययन” नामक सोधपत्रको प्रस्तावना लेखनदेखि शोधपत्र लेखनको झन्डै मध्य समयसम्म आफ्नो अमूल्य समय र आवश्यक मार्गदर्शन गर्नुहुने आदरणीय गुरु श्री बालकृष्ण अधिकारीज्यूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । विविध कारणवस श्रद्धेय गुरु बालकृष्ण अधिकारीज्यु अन्तिममा शोधपत्र हेर्न नसक्नु भएकोले पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभागका विभागिय प्रमुख श्रद्धेय गुरु प्राध्यापक स्वयं प्रकाश ज.व.रा. ज्युले मार्गदर्शन गर्नुको साथै प्रशासनिक व्यवस्थापन मिलाइ दिनुभएकोले उहाँलाई हार्दिक आभार ज्ञापन गर्दछु ।

यस अनुसन्धानको लागि नमूना छनौटमा परेका विद्यालयका प्रधानाध्यापक ज्यूहरू, महिला शिक्षकहरू, पुरुष शिक्षकहरू, वि.व्य.स. महिला प्रतिनिधिहरू अभिभावकहरू र विद्यार्थी भाइ बहिनीहरूले जुन सहयोग गरि सुचनाहरू उपलब्ध गराई दिनुभयो उहाँहरू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । त्यस्तै गरि अध्ययनको लागि साधन तथा दस्तावेजहरू उपलब्ध गराउनुहुने महिला आयोग,राष्ट्रिय योजना आयोग, शिक्षा मन्त्रालय, शिक्षा विभाग, शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, सेरिड, अखिल नेपाल महिला संघ (क्रा.), अखिल नेपाल शिक्षक संगठन, जिल्ला शिक्षा कार्यलय सिन्धुपाल्चोक, महिला विकास कार्यालय सिन्धुपाल्चोक, अगुवा स्रोतकेन्द्र चौतारा, श्री कृष्ण रत्नगंगा उच्च माध्यामिक विद्यालय चौतारा आदि संस्थाहरू अथवा प्रमुख व्यक्तित्वहरू वा सम्पुर्ण पदाधिकारीहरूमा हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसै गरी यस अध्ययनमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने मेरा शुभ चिन्तकहरू होमकुमारी पुरी, सावित्रि सिलवाल, तारा राना र भान्जि जुनी श्रेष्ठ प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

यसै गरी मलाई कम्प्यूटर टाइप गर्न पटक-पटक दिशानिर्दश गर्ने भाइ सुरेन्द्र श्रेष्ठलाई पनि हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यसै गरि मलाई क ख रा देखि स्नातकोत्तर तहसम्म अध्ययनको लागि वातावरण मिलाउनुहुने मेरा पुजनीय आमा बाबा, दाजु भाउजु, विवाह पश्चात पनि अध्ययनमा वातावरण मिलाउने र उत्प्रेरणा प्रदान गर्नहुने श्रीमान दुर्गामान श्रेष्ठ र अध्ययनको लागि उत्साह र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा आदरणीय गुरुहरू र मेरा सम्पूर्ण परिवारजनप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै कम्प्युटर टङ्कण गर्नु हुने युनिर्भसल फोटोकपी एण्ड कम्प्युटर सेन्टरका श्री सुभाष खत्री र जनकबहादुर सामरीप्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

....

मिनाकुमारी नेपाल

शोधकर्ता

शोधसार

शिक्षालाई विकासको मेरुदण्ड मानिन्छ । शिक्षाले व्यक्ति र समाजलाई सदा उन्नती मार्गमा लम्कन अग्रसर गराउँछ । शिक्षा आज सर्वव्यापी, जीवनपर्यन्त र मानवीय अधिकारको रूपमा स्थापित भएको छ । प्राचिन समयमा गुरुकुल प्रणालीबाट विकसित हुँदै व्यक्ति समाज, राष्ट्र र अन्तराष्ट्रिय जगतका जिम्मेवारीहरू शिक्षालाई सुम्पिएको छ । वि.सं. १९१० मा दरबार स्कुलको स्थापना पश्चात मात्र नेपालमा औपचारिक शिक्षाको शुरुवात भएको पाइन्छ । त्यसपछि विभिन्न चरणहरू पार गर्दै नेपालको शिक्षा वर्तमान स्थितिमा आइपुगेको हो ।

यो अध्ययन सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको सदरमुकाम चौताराका सामुदायिक विद्यालयका ३ ओटा विद्यालयका महिला शिक्षकहरूको अवस्थामा केन्द्रित गरिएको थियो । यस शोधको शीर्षक महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्था रहेको छ । यस शोधको मुख्य उद्देश्य महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्थाको विश्लेषण गर्नु रहेको छ भने सहायक उद्देश्यहरूमा महिला शिक्षकहरू प्रति सरोकारवालाहरूको धारणा पत्ता लगाउनु र महिला शिक्षकहरूले शिक्षण पेशा अपनाउदा आइपरेका समस्याहरू पहिचान गर्नु रहेको छ । यस अध्ययनका लागि मिश्रित अनुसन्धान ढाँचा अपनाइएको छ । तथ्याङ्क संकलनका लागि जनसंख्याको नमूना छनौट गरिएको छ । नमूना जनसंख्या छनोट उद्देश्यमूलक र चिट्ठा पद्धतिद्वारा गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलनका लागि व्यक्तिगत अन्तर्वार्ता प्रश्नावली, विद्यालय सर्वेक्षण फारम, मत सर्वेक्षण फारम आदि निर्माण गरिएको थियो । द्वितिय तथ्याङ्कको रूपमा लिखित दस्तावेज, अभिलेख फाइलहरू, Flash I, II विद्यालय अभिलेखको अवलोकन गरी तथ्याङ्क लिइएको छ । प्राप्त तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण परिमाणात्मक र गुणात्मक तथा मिश्रित ढाँचामा गरिएको छ ।

अध्ययनबाट ५० प्रतिशत महिला शिक्षकहरूको शैक्षिक योग्यता न्यूनतम मात्र रहेको, अस्थायी, राहत र निजि स्रोतमा लामो समयसम्म काम गरिरहनु परेको पाइन्छ । सरोकारवालाहरूमा महिला शिक्षकहरूले व्यक्तिगत व्यवहार, पेशागत व्यवहार र विद्यार्थीहरूप्रति गर्ने व्यवहारप्रति सकारात्मक धारणा रहेको पाइयो । ग्रामीण क्षेत्रका विद्यालयहरूमा शैक्षिक सामग्रीको अभाव भएको, महिला शिक्षकहरूले घरायसी कामको साथसाथै विद्यालय पनि धान्नुपर्ने भएकोले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा पयाप्त समय दिन

नसकेको देखिन्छ । उच्च शिक्षा र तालिमको अभावका कारण पठनपाठन प्रक्रियामा नयाँपन ल्याउन कठिन भएको पाइयो ।

अध्ययनबाट महिला शिक्षकहरूको पेशाप्रतिको धारणा सकारात्मक भएको, सरोकारवालाहरूको धारणा सकारात्मक भएको निष्कर्ष निकालिएको छ । विद्यालयमा शैक्षिक सामग्रीको अभाव, महिला शिक्षकहरूलाई प्रयाप्त समयको अभावले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई नयाँपन ल्याउन कठिन भइ शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा प्रमुख समस्या पारेको छ ।

सम्पूर्ण सामुदायिक विद्यालयहरूमा अनिवार्य एकजना महिला शिक्षक नियूक्ति गर्नुपर्ने, विद्यालयमा पर्याप्त शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था र प्रयोग विद्यार्थी संख्या अनुसार शिक्षक दरवन्दीको व्यवस्था गरी महिला शिक्षकहरूमाथि परेको कार्यभार कम गर्ने र विद्यालयका सम्पूर्ण गतिविधिहरूको निरन्तर अनुगमन, निरिक्षण गरी आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

विषय सूची

शिर्षक	पृष्ठ
सिफारिस पत्र	क
स्वीकृत पत्र	ख
कृतज्ञता	ग
शोधसार	घ-ङ
विषय सूची	च-ज
तालिका सूची	च-झ
शव्दावलीको परिभाषा	ञ

परिच्छेद-एक
परिचय

१.१. अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२. समस्याको कथन	८
१.३. अध्ययनको औचित्य	१०
१.४. अध्ययनको उद्देश्य	११
१.५. अनुसन्धनात्मक प्रश्नहरू	११
१.६. अध्ययनको परिसिमा	१२

परिच्छेद-दुई
सम्बन्धित साहित्यको पूनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक ढाँचा

२.१. पूर्वसाहित्यको अध्ययन	१३
२.२. सम्बन्धित साहित्यको समीक्षा	२३

परिच्छेद- तीन

अध्ययन विधि

३.१ अनुसन्धानात्मक ढाँचा २६

३.२ जनसंख्या तथा नमूना छनोट २७

३.३ तथ्याङ्क संकलनका स्रोतहरू २८

३.४ तथ्याङ्क संकलनका साधनहरू २८

३.४.१ अन्तर्वार्ता प्रश्नावली २८

३.४.२ सरोकारवालाहरू(प्र.अ., वि.व्य.स.महिला प्रतिनिधि, अभिभावक र विद्यार्थी) २८

३.४.३ विद्यालय सर्वेक्षण फारम २९

३.४.४ तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण प्रकृया २९

परिच्छेद- चार

तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण

४.१ महिला शिक्षकहरूको पेशागत अवस्था ३०

४.१.१ महिला शिक्षकहरूको शैक्षिक अवस्था ३०

४.१.२ महिला शिक्षकको सेवाको अवस्था ३१

४.१.३ महिला शिक्षकहरूको शिक्षण अनुभवको अवस्था ३२

४.१.४ महिला शिक्षकहरूको तालिमको अवस्था ३३

४.१.५ महिला शिक्षकहरूलाई शिक्षण पेशामा प्रेरित गराउने पक्षहरू ३४

४.१.६ महिला शिक्षकहरूको तहगत अथवा श्रेणीगत अवस्था (२०६८ को बढुवा बाहेक) ३४

४.२ महिला शिक्षकहरूप्रति सरोकारवालाहरूको धारणा (प्र.अ., वि.व्य.स. महिला प्रतिनिधि, अभिभावक र विद्यार्थीहरू) ३५

४.२.१ व्यक्तिगत व्यवहारप्रतिको धारणा ३५

४.२.१.१ सहनशिलता र संयमितताप्रतिको धारणा ३६

४.२.१.२ समस्या समाधान गर्न सक्ने क्षमता सम्बन्धि धारणा ३७

४.२.१.३ सामाजिकीकरण गर्नसक्ने क्षमता प्रतिको धारणा ३८

४.२.२ पेशागत व्यवहार प्रतिको धारणा ३८

४.२.२.१ विषयवस्तुको प्रभावकारी प्रस्तुतीकरण प्रतिको धारणा ३९

४.२.२.२ विद्यार्थीसँग गर्ने व्यवहारप्रतिको धारणा ४०

४.२.२.३ बालबालिकाको भावना बुझ्ने क्षमताप्रतिको धारणा ४१

४.२.२.४ बालबालिकाहरूलाई विद्यालय भर्ना गर्न प्रेरित गर्ने वातावरणप्रतिको धारणा ४२

४.३ महिला शिक्षकहरूको शिक्षण पेशासँग सम्बन्धित समस्या ४३

४.३.१ शिक्षण सिकाइसँग सम्बन्धित समस्याहरू ४३

४.३.२ शैक्षिक सामग्रीको निर्माण र प्रयोगमा समस्या ४४

४.३.३ पूर्व तयारी गर्दा उत्पन्न हुने समस्याहरू ४५

४.३.४ उच्च शिक्षा र तालिमको अभाव ४६

परिच्छेद- पाँच

प्राप्तिहरू, निष्कर्ष र सुझाबहरू

५.१ प्राप्तिहरू ४८

५.२. निष्कर्ष ५०

५.३. सुझावहरू ५१

सन्दर्भ सामग्री

परिशिष्टहरू

तालिका सूची

पृष्ठ

१. महिला शिक्षकहरूको शैक्षिक योग्यता	३१
२. महिला शिक्षकहरूको सेवाको अवस्था	३२
३. महिला शिक्षकहरूको शिक्षण अनुभवको अवस्था	३२
४. महिला शिक्षक तालिमको अवस्था	३३
५. महिला शिक्षकहरूलाई शिक्षण पेशामा प्रेरित गर्ने पक्षहरू	३४
६. महिला शिक्षकहरूको श्रेणीगत अवस्था	३५
७. महिला शिक्षकहरू सहनशीलता र संयमिततताप्रतिको धारणा	३६
८. महिला शिक्षकहरूको समस्या समाधान गर्न सक्ने क्षमताप्रतिको धारणा	३७
९. सामाजिकीकरण गर्न सक्ने क्षमता सम्बन्धि धारणा	३८
१०. महिला शिक्षकहरूको शिक्षण अनुभव र व्यवहार प्रति सरोकारवालाहरूको धारणा	३९
११. विषयवस्तुको प्रभावकारी प्रस्तुतीकरण प्रतिको धारणा	४०
१२. बालबालिकाको भावना बुझ्ने क्षमता प्रतिको धारणा	४१
१३. बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्न प्रेरित गर्ने वातावरण प्रतिको धारणा	४२
१४. शिक्षण सिकाइसँग सम्बन्धित समस्याहरू	४३
१५. शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोगमा समस्या	४४
१६. पूर्व तयारीका समस्याहरू	४५
१७. उच्च शिक्षा र तालिमको अभाव	४७

शव्दावलीहरूको परिभाषा

शैक्षिक अवस्था -	शैक्षिक अवस्था भन्नाले महिला शिक्षकहरूको शैक्षिक स्थिति, योग्यता, अनुभव, तालिम जस्ता पेशासँग सम्वन्धित कुराहरू पर्दछन् ।
सरोकारवाला -	सरोकारवाला भन्नाले प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक विद्यालय व्यवस्थापन समितिका महिला प्रतिनिधि बुझिन्छ ।
तालिम प्राप्त –	तालिम प्राप्त भन्नाले मान्यता प्राप्त शैक्षिक संस्थाबाट शिक्षा विषय लिई कम्तिमा एस.एल. सी. वा सो सरह पास गरेका व्यक्ति अथवा शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रबाट १० महिने वा सो सरह तालिम लिएका व्यक्ति भन्ने बुझिन्छ ।
पेशागत समस्या –	सिकाइसँग सम्बन्धित समस्या भन्ने बुझिन्छ ।
गा.वि.स.-	गाउँ विकास समिति
जि.शि.का.-	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
शै.स.-	शैक्षिक सन्देस
शै.झ.-	शैक्षिक झलक
सि.पा.जि.-	सिन्धुपाल्चोक जिल्ला
प्रा.वि.-	प्राथमिक विद्यालय
नि.मा.वि.-	निम्न माध्यमिक विद्यालय
मा.वि.-	माध्यमिक विद्यालय
उ.मा.वि.-	उच्च माध्यमिक विद्यालय
प्र.अ.-	प्रधानाध्यापक
वि.व्य.स.-	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
शि.अ.सं.-	शिक्षक अभिभावक संघ
वि.प्र.-	विद्यालय प्रशासक
रा.शि.आ.प्र.-	राष्ट्रिय शिक्षा आयेग प्रतिवेदन
पा.वि.के.सा.भ.-	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानो ठिमी भक्तपुर
S.L.C.-	School Living Certificate
EGWN -	Education, Girls, Women, in Nepal
BPEP-	Basic Primary Education Programme
NEC-	National Educational Commission

सन्दर्भ सामग्री

अवधारणा तथा प्रयोग पुस्तिका (२०६४), **नेपालमा शिक्षा योजना शिक्षा विभाग**, सानोठिमी, भक्तपुर ।

आचार्य, इश्वरीकुमारी (२०६७), **सामुदायिक विद्यालयका महिला शिक्षकहरूको सामाजिक, व्यक्तिगत र शैक्षिक अवस्था पहिचान**, स्नातकोत्तर तहको शिक्षा शास्त्र विश्वविद्यालय क्याम्पस, केन्द्रीय विभागमा अप्रकाशित शोधपत्र ।

कार्की, उपेन्द्र कुमार, (२०५७), **शिक्षा मनोविज्ञान**, विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, काठमाण्डौ नेपाल ।

खनाल, श्रीप्रसाद (२०६१), **गुणात्मक मूल्याङ्कन अनुसन्धान**, कीर्तिपुर, काठमाण्डौ, क्षितिज प्रकाशन ।

खनाल, पेशल (२०६०), **शैक्षिक अनुसन्धान पद्धति**, कीर्तिपुर, काठमाडौ, स्टुडेण्ट बुक्स पब्लिकेशन ।

निउरे, ध्रुवप्रसाद (२०६८), **अनुसन्धान पद्धति**, क्वेस्ट पब्लिकेशन कीर्तिपुर, काठमाडौ, नेपाल ।

भुजेल, उमा (२०६६), अखिल नेपाल महिला संघ (क्रान्तिकारी) **महिला आक्रोश**, अंक ६, काठमाडौ, नेपाल ।

रेग्मी, सरला (२०६७), अखिल नेपाल महिला संघ (क्रान्तिकारी) **महिला ध्वनी**, अङ्क ३, केन्द्रीय समिति, कोटेश्वर, काठमाडौ

राई, उषाकला (२०६७), राष्ट्रिय महिला आयोग, **महिला अधिकार,** भद्रकालीप्लाजा, काठमाडौ ।

नेपालको अन्तरिम संविधान (२०६३), **नेपाल सरकार**, बौद्धिक दर्पण प्रकाशन, पुतलीसडक, काठमाडौ ।

शिक्षा पत्रिका, (२०६७), **नेपाल सरकार**, शिक्षा मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर ।

महत्तरा, टेकेन्द्रकुमार, भट्ट, टिकेन्द्रप्रसाद, (२०६५), **पाठ्यक्रम सिद्धान्त**, इन्टेलेक्चुयल, वुक प्यालेस, त्रि.वि. परिसर, काठमाडौ, कीर्तिपुर ।

तीन वर्षीय अन्तरिम योजना, (२०६४-२०६७), **राष्ट्रिय योजना आयोग**, २०६५, काठमाण्डौ, नेपाल ।

थापा, राधिका (२०६९), **गोरखापत्र** दैनिकी, श्रावण ३१ ।

पोखरेल, कमलप्रसाद (२०६९), **सामाजिक अध्ययन स्रोत सामग्री**, सनलाइट पब्लिकेशन, कीर्तिपुर, काठमाडौ ।

नेपाल, सञ्जु (२०६७), **महिला अधिकार** अङ्क ३, राष्ट्रिय महिला आयोग, भद्रकालीप्लाजा, काठमाडौ ।

छैटौ पञ्चवर्षीय योजना (२०३७-२०४२), **राष्ट्रिय योजना आयोग**, काठमाडौ, नेपाल ।

सातौं पञ्चवर्षीय योजना (२०४२-२०४७), **राष्ट्रिय योजना आयोग**, काठमाण्डौ, नेपाल ।

आठौं पञ्चवर्षीय योजना (२०४९-२०५४), **राष्ट्रिय योजना आयोग**, २०५०, काठमाण्डौ, नेपाल ।

नवौं पञ्चवर्षीय योजना (२०५४-२०५९), **राष्ट्रिय योजना आयोग**, २०५५, काठमाण्डौ, नेपाल ।

दशौ पञ्चवर्षीय योजना (२०५९-२०६४), **राष्ट्रिय योजना आयोग**, २०६०, काठमाण्डौ, नेपाल ।

डकार कार्य ढाँचा (२०००-२०१५), **सबैका लागि शिक्षा** ।

राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन, (२०६५), **शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय**, केशरमहल, काठमाडौ ।

खनाल, श्रीप्रसाद तथा मुडवरी, नवराज (२०४९), **शैक्षिक अनुशन्धान पद्धतीको परिचय**, काठमाडौ क्षितिज प्रकाशन ।

राष्ट्रिय जनगणना (२०६८), **केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग**, काठमाण्डौ, नेपाल ।

लैङ्गिक समविकासका लागि बालिका शिक्षाको रणनीति तथा कार्यान्वयन योजना (२०६३), नेपाल सरकार शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय, शिक्षा विभाग, सानोठीमि, भक्तपुर ।

लैङ्गिक सचेतना स्रोत सामग्री, (२०६८), शिक्षा मन्त्रालय, शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, सानोठीमि, भक्तपुर ।

पाठ्क्रम मूल्याङ्कन संप्रेषण (२०६६), **विद्यार्थी समाज** ।

बराल, नरेशप्रसाद (२०६६), **पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विद्यार्थी समाज**, त्रिभूवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर, काठमाडौ, नेपाल ।

लैङ्गिक समविकास शिक्षा (२०६८), **शिक्षा विभाग**, सानोठीमि, भक्तपुर ।

शिक्षा पत्रिका (२०६७), **शिक्षा मन्त्रालय**, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठीमि, भक्तपुर ।

शिक्षक पुन्ज (२०६७), **प्रकाशक अखिल नेपाल शिक्षक संगठन**, जिल्ला समिति सिन्धुपाल्चोक ।

शैक्षिक सन्देस, (२०६८/६९), **जिल्ला शिक्षा कार्यालय**, सिन्धुपाल्चोक ।

शैक्षिक भ्फलक, (२०६७/६८), **जिल्ला शिक्षा**, कार्यालय सिन्धुपाल्चोक ।

स्मारिका, (२०६८), श्री कृष्ण रत्नगँगा उच्च माध्यमिक विद्यालय सिन्धुपाल्चोक चौतारा ।

लैङ्गिक परीक्षण के, किन र कसरी स्रोत पुस्तिका, (२०६६), **राष्ट्रिय महिला**, भद्रकालीप्लाजा, काठमाडौं ।

अखिल नेपाल महिला संघ (क्रान्तिकारी) (२०६३), **महिला बुलेटिन**, प्रकाशन विभाग केन्द्रीय कार्यालय कुपन्डोल, ललितपुर ।

सामाजिक अध्ययन, (२०५७), **शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र**, सानोठिमी भक्तपुर ।

शर्मा, चिरन्जिवी, (२०५८), **शिक्षाका आधारहरू**, एम.के.पब्लिशर्स एण्ड डिष्ट्रिव्युटर, भोटाहीटि, काठमाण्डौ ।

श्रेष्ठ, श्रीकृष्ण, (२०६१/६२), **नेपालको शैक्षिक विकास ऐन**, नियम, पैरवी प्रकाशन ।

श्रेष्ठ, हर्कप्रसाद (२०६८), **शिक्षक शिक्षा,** शिक्षा मन्त्रालय, शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, सानोठीमि, भक्तपुर ।

www.thefree dictionary.com (2008), Sep.24, 2013.

UNESCO. (2006). **The Impact of women Teachers on Girls Education**. Kathmandu: Author.

Bista, M.B. (2006), **Status of Female Teacher in Nepal**, Kathmandu: UNESCO.